

בבית המשפט העליון

רע"א 2223/14

לפני: כבוד השופט נ' הנדל
כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופט מ' מזוז

המבקשת: מדינת ישראל קצין התגמולים

נגד

המשיב: פלוני

בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי מרכז
ברע"א 3611-10-13 שניתנה על ידי כבוד השופט י' שפסר

בשם המבקשת: עו"ד שרון מן אורין

בשם המשיב: עו"ד ליאור טומשין; עו"ד דוד שוורצבאום;
עו"ד גיל גאנוניאן

החלטה

השופט נ' הנדל:

היקף זכותו של חייל לתבוע בנזיקין את המדינה עומד במרכז בקשה למתן
רשות ערעור זו.

1. זהו סיפור המעשה: המשיב שירת כלוחם בשייטת 13, והשתתף במבצע
לעצירת ספינת המרמרה מניסיונה להגיע לחופי עזה. על הסיפון המתינו אנשים
חמושים בנשק קר שהיכו אותו מכות נמרצות ואף השליכו אותו, כשהוא פצוע, לסיפון
התחתון. המשיב ספג חבלות בכל גופו ושברים בגולגולת, ולאחר זמן מה הצליח
לקפוץ מהספינה למים, שם נאסף על ידי ספינת חיל הים. בגין פגיעות אלו הוכר

המשיב כנכה צה"ל, הסובל מפגימות שונות – הפרעה פוסט טראומטית, צלקות בראש ובפנים, שברים והגבלות תנועה בכף היד.

במקביל להכרתו כנכה צה"ל, הגיש המשיב תביעה נזיקית לבית משפט השלום בראשון לציון, ובמסגרתה טען כי במהלך המבצע הצבאי המדובר הצליחו הפורעים להוריד את כיסוי הפנים שעטה עליו, ותמונות רבות שלו, פצוע ומדמם, צולמו. לדבריו, נציגי הצבא החרימו את הציוד האלקטרוני שהיה בידי הנוסעים, אך התרשלו בבידוק ולא עשו שימוש באמצעים אלקטרוניים שונים על מנת לגלות את תמונותיו. בעקבות כך פורסמו ברחבי העולם תמונותיו של המשיב, כשהוא חשוף פנים, חבול ומוכה. התביעה עוסקת בעילות נזיקיות רבות, ובהן פגיעה בפרטיות המשיב; פגיעה בשמו הטוב ובביטחונו האישי – בשל חששו כי כעת עלולים גורמי טרור לנסות ולפגוע בו; פגיעה בחופש התנועה שלו – שאף גרמה לו לוותר על לימודי רפואה בחו"ל בהם חשק, לנוכח חששו מפני צווי מאסר שיוצאו כנגדו; ופגיעה בחופש העיסוק. לביסוסה של האחרונה הוצגו הצעות עבודה מחברות בין לאומיות שהיו מעוניינות בשכירת שירותיו, שאותן נאלץ הוא לדחות בשל כך שפרצופו עלול להיות מוכר לגורמי טרור שונים ברחבי העולם.

המבקשת הגישה בקשה לסילוק התביעה על הסף. לדבריה, סעיף 6(א) לחוק הנזיקים האזרחיים (אחריות המדינה), התשי"ב-1952 (להלן: חוק אחריות המדינה), חל על כל תביעה נזיקית בגין נזק שנגרם בפעילות שאירעה במהלך ועקב השירות הצבאי. לטענתה, האכסניה הנכונה והיחידה לבירור תביעותיהם של חיילים הינה חוק הנכים (תגמולים ושיקום), התשי"ט-1959 (להלן: חוק הנכים), ולא תביעה נזיקית עצמאית. תביעה לפי חוק הנכים מוצתה על פי התגמולים שהוענקו למשיב בגין הנכות שנגרמה לו, ולא ניתן לתבוע בעילות נוספות.

טענת המבקשת נדחתה בהחלטת בית משפט השלום בראשון לציון בת"א 14676-07-12 (מפי כב' סגן הנשיאה א' יקואל). בקשת רשות ערעור שהוגשה על ידי המבקשת לבית המשפט המחוזי מרכז נדחתה אף היא ברע"א 3611-10-13 (מפי כב' השופט י' טורג'ן). מכאן הבקשה למתן רשות ערעור המונחת בפנינו.

2. לב המחלוקת בענייננו עוסק בשאלת פרשנות סעיף 6(א) לחוק אחריות המדינה, וממנה נגזרות שאלת תחולתו על הנסיבות ואחריותה של המדינה. לדברי המבקשת, הסעיף קובע הסדר ייחודי עילה שמגדיר מסגרת נורמטיבית אחת בלבד לבירור תביעות נזיקיות של חיילים כנגד המדינה, שהתרחשו במהלך ועקב השירות –

חוק הנכים. לפיכך, המשיב אינו רשאי לתבוע את המדינה בהליך אזרחי על נזקים שקרו לו בתקופת שירותו ועקב שירותו, שלא דרך חוק זה. לעומת זאת טוען המשיב כי חוק הנכים מגביל תביעות בעילות נזיקיות מסוימות – המצוינות בחוק אחריות המדינה – ואינו חוסם הגשת תביעות נזיקיות אחרות. לדבריו, מדובר כאן בעילות נזיקיות שאינן חוסות תחת חוק הנכים, ולפיכך כלל ייחוד העילה אינו חל עליהן.

אכן, בפרשנות סעיף 6(א) לחוק אחריות המדינה עסקינן. פרשנות אינה מתבצעת בחלל האוויר המשפטי, אלא במסגרת נורמטיבית ספציפית. האקט הפרשני, פירושו המילוני יפה לפתוח בו – "הסברת טקסטים או דברים ועניינים הטעונים באור" (מלון אבן-שושן), והוא מתבסס על מהות המעשה החקיקתי, בו ההכרעות העקרוניות מתבצעות על ידי המחוקק. הסבר ופירוש, ולא מחיקה והוספה. כדברי השופט א' ברק:

"מחוקק ושופט שותפים במפעל הפרשני. האחד משלים את האחר. המחוקק מניח את היסוד למפעל זה בקובעו את הטקסט המשמש לפרשנות, והשופט נותן לו מובן. המחוקק מניח את המסד, השופט בונה את הטפחות. המחוקק יוצר את הגוף, והשופט נופח בו רוח חיים. המחוקק הוא השותף הבכיר, והשופט הוא השותף הזוטר" (אהרון ברק פרשנות במשפט כרך ב', 63-64 (1993))

הדברים נכוחים, ובמיוחד בענייננו אנו. המחוקק הוא קובע המסגרת הכללית, והשופט מבהיר את הדברים שנקבעו – בהתאם לרצון ותכלית המחוקק ולקביעותיו. מלאכת הפרשנות – מלאכת מחשבת היא, ובה יש לעסוק בזהירות ובשיקול דעת. חובה להעניק ללשון את הכבוד הראוי לה. על פרשן החוק המוסמך – הלוא הוא השופט – לפרש את הכתוב לפניו. פרשנות תכליתית אף היא חלק מהמלאכה. הפרשנות הלשונית איננה בת יחידה, אך יש להעניק לה את המשקל הראוי ואין לפסוח עליה. הפרשנות הלשונית אינה מכרעת בפני עצמה, אך לא פעם תסייע היא לשופט לקבוע מהי הפרשנות התכליתית הראויה של הסעיף.

3. נציג את סעיף 6 לחוק אחריות המדינה:

6. (א) אין המדינה אחראית בנזיקים על חבלה שנחבל אדם ועל מחלה או החמרת מחלה שנגרמו לו בתקופת שירותו הצבאי עקב שירותו הצבאי.
(ב) "שירות צבאי", בסעיף זה, פירושו כבחוק הנכים (תגמולים ושיקום), תש"ט-1949.

משעומד לפנינו סעיף החוק במלוא קומתו, נדמה כי מתבהרים הדברים מעצמם. בפנינו טוענים הצדדים, זה בכה, וזה בכה, זה אומר כולה שלי, וזה אומר כולה שלי. אך משניגש אל דבר החקיקה ונשאל לפיו, הרי – "מחורין הדברים כשמלה" (פירוש רש"י על דברים כב, יז).

הסעיף אינו אומר – "אין המדינה אחראית בנזיקים שנגרמו לו בתקופת שירותו הצבאי עקב שירותו הצבאי". המחוקק הגביל את היעדר האחריות לראשים ספציפיים – "חבלה שנחבל אדם, ועל מחלה או החמרת מחלה". לשון החוק אינה טומנת בחובה קביעה רחבה יותר, הפוטרת את המדינה מכל אחריות נזיקית כלפי חייל שנפגע בתקופת שירותו הצבאי ועקב שירותו. אין בפנינו מונח שסתום עמום, שדרכו ניתן לקרוא ולפרש את הסעיף כמכיל וכרחב בהרבה. הסעיף לא נקבע ככזה שמעניק למדינה חסינות גמורה. לשון החוק פשוטה ובהירה. זו מצוות המחוקק. המדינה מוגנת מפני תביעה במקרים בהם נגרמה לאדם חבלה, מחלה, או החמרת מחלה, שנגרמו בתקופת השירות ועקב השירות. באלו המקרים המדינה מוגנת מפני תביעה. באלו, ובאלו בלבד.

4. לחיזוק הדברים ולביסוסם, נכון יהיה לפנות לחוק הנכים והגדרת המושג "נכות" בו:

"נכות" - איבוד הכושר לפעול פעולה רגילה, בין גופנית ובין שכלית, או פחיתותו של כושר זה, שבאו לחייל משוחרר או לחייל בשירות קבע כתוצאה של אחת מאלה שאירעה בתקופת שירותו עקב שירותו:

(1) מחלה;

(2) החמרת מחלה;

(3) חבלה

יושם אל לב השילוב בין הפטור מאחריות המדינה בגין תביעה נזיקית על פי חוק אחריות המדינה, לבין היסוד לתשלום תגמולים לחייל לפי חוק הנכים. על תובע התגמולים להוכיח שנפגע, פיזית או נפשית, עקב ותוך כדי שירותו, באחד משלושה מקרים. ואלה – מחלה, החמרת מחלה או חבלה – מופיעים הן בחוק הנכים והן בחוק אחריות המדינה.

כתוצאה מכך, יש הכוונה, הטבה והגבלה. חייל שמוכר כנכה עקב ותוך כדי השירות, חייב לתבוע את המדינה דרך ההסדר הקבוע בחוק הנכים, ולא בדרך אחרת. ודוק, רשאי יהיה הוא לוותר על תביעתו, אך אינו יכול לבחור במסלול אחר על פי

פקודת הנזיקין. זהו מימד ההכוונה. יש בכך גם מימד הטבה. החייל התובע לפי חוק זה, אינו חייב למשל להוכיח התרשלות. ואחרון, יש בכך הגבלה. הסכומים מוגדרים וקבועים, בין אם מדובר בפגיעה בגוף ובין אם מדובר בפגיעה בנפש. ישנם כללים ייחודיים, למשל שלא ניתן לתבוע בגין נכות שנופלת מעשרה אחוז (ראו למשל סעיפים 4,5,6 לחוק הנכים). אין צורך במסגרת תיק זה להציג רשימה ממצה, ברם נדמה כי החוט המשולש של הכוונה, הטבה והגבלה מאפיין את הקשר שבין חוק הנכים לבין חוק אחריות המדינה.

תכלית חוק אחריות המדינה וחוק הנכים בכלל, ותכלית סעיף 6(א) לחוק אחריות המדינה בפרט, ניתנת להבנה. המדינה שולחת את מיטב בניה ובנותיה לשירות רב סיכונים, במהלכו עלולים הם להיפצע, ללקות במחלות גופניות או נפשיות, ואף לאבד את חייהם, חלילה וחס. אלה הסיכונים העיקריים הגלומים בשירות צבאי מנדטורי, שאינו נתון לבחירה או לווייתור. בכדי לתמוך ולסייע לאותם חיילים שנפגעו בדרך של מחלה, החמרת מחלה או חבלה בעת השירות הצבאי, יצרה המדינה מעין "רשת ביטחון". חקיקה סוציאלית בדמות חוק הנכים נועדה לסייע לחיילים הללו, שהרע התממש בעניינם. עסקינן בהסדר מיוחד – סוג של אחריות שלא על פי כללי דיני הנזיקין. אך שטר ושוברו בצידו. יחד עם הסיוע – אם בתגמולים או בצדדים אחרים – נקבע גם פטור של המדינה מנשיאה באחריות נזיקית ביחס לפגיעות מעין אלה. המחוקק פתח את שער התשלום, והגבילו על פי מתווה ייחודי. זוהי דוגמא של צדק חלוקתי בשדה הקרב. כך בראיה של התפקיד הייחודי של החייל, וחובת המדינה לדאוג לו במקרה של גרימת נכות עקב ותוך כדי השירות.

5. המבקשת, היא המדינה, דוגלת בפרשנות החוק על פי תכליתו, תוך כדי הצגת תכלית אחרת מזו שהובאה לעיל. לדבריה, קיים רציונל נוסף לסעיף החוק המדובר, והוא מניעת התדיינות משפטית בין חייל לבין המדינה בגין נזקים שנגרמו לו תוך כדי ועקב השירות הצבאי, במסגרת דיני הנזיקין הרגילים. הדבר אמור למנוע מצבים בהם שיקול דעתו ומעשיו של הצבא בפעולות מבצעיות ייתקפו על ידי בתי משפט אזרחיים. רציונל זה, לדברי המבקשת, תומך בפרשנות מרחיבה של דברי החוק. חיזוק לדבריה מביאה המבקשת מתיקון מספר 3 לחוק, שהוסיף את סעיף 7ב, בו נקבע הפטור מאחריות גם לשלוחי המדינה (להלן: התיקון לחוק). בדברי ההסבר לתיקון לחוק נכתב כי "נראה שיש למנוע שבמשפט אזרחי יועלו שאלות בנושאים שהם בגדר המומחיות הצבאית והסטנדרטים הצבאיים הקשורים לפעילות הצבאית המובהקת, שמקום בירורן ההולם הוא במערכת הצבאית".

טיעון נוסף שהוצג על ידי המבקשת הינו כי מדובר במקרה ייחודי, ובו המשיב תובע את מדינת ישראל על אותו אירוע, ובגין אותה תשתית עובדתית, שבגללו מקבל הוא תגמולים כנכה צה"ל. על פי קו זה, זהו כפל פיצוי שאין להרשותו, והדבר מהווה נימוק נוסף לקבלת הבקשה.

6. אין בידי לקבל את הטיעון הראשון – תכלית החקיקה בדמות מניעת התדיינות משפטיות בין חייל לבין המדינה – וזאת מכמה סיבות. ראשית, אף אם אקבל כי מניעת התדיינות משפטית בין חייל לבין מדינה היא חלק מתכלית החוק, אין בכך להכריע. סבורני כי בכל מקרה, תכלית כזו היא לכל היותר תכלית משנית. ודאי כי אין היא התכלית המרכזית. ודאי וודאי אין היא תכלית יחידה שבכוחה להדוף את התכלית הסוציאלית מעבר לדפי החוק. אכן, תוכן ומבנה חוק הנכים תומכים, בראש ובראשונה, בתכלית הסוציאלית שראויה לאימוץ כלפי אלה שמסכנים את חייהם ונפשמ בשמירה על ביטחון המדינה. מבחינת זכויות החייל, וכל עוד חוק הנכים עודנו עומד על תילו, זהו המפתח שדרכו יש לבחון גם חוקים אחרים. על כן, באשר להפניית המדינה לסעיף 7(ב) לחוק אחריות המדינה, הרי ניתן לסבור כי היא הנותנת. לאמור, מסקנתי בדבר הדין הקובע נשענת, ראשית לכל, על לשון החוק. בכגון דא, יש חשיבות לא רק למה שכתוב אלא אף למה שלא כתוב. מנקודת מבט זו יצוין, כי מלבד הגדרת "נכות" בחוק הנכים, אף חוק אחריות המדינה מתייחס למחלה, החמרת מחלה וחבלה. יש בכך לתחום את גבולות ההתדיינות בין החייל לבין המדינה. יושם אל לב, כי החוק בחר שלא להרחיב גבולות אלה באופן השולל התדיינות ביחס לנזקים אחרים. הואיל ועסקינן בזכות החייל הנפגע, או החייל הטוען לפגיעה וחפץ לתבוע, על המחוקק להגביל מפורשות זכות תביעה כזו או אחרת וכך לא נהג.

שנית, נדמה כי המלאכה השיפוטית בשדה הקרב – היא בלתי נמנעת. למשל – הוראות סעיף 5 לחוק אחריות המדינה, לפיהן המדינה אינה אחראית בנזיקים על מעשים שנעשו על ידי פעולה מלחמתית של צה"ל – מחייבות את בית המשפט לבחון פעולות צבאיות שונות. כך כדי לשלול את זכות התביעה, וכך כדי להתירה. דהיינו – עצם השימוש במושג "פעולה מלחמתית", ולא בקביעה רחבה שפוטרת את המדינה מתביעות באופן מוחלט, מניח מראש מקרים מסוימים בהם בתי המשפט האזרחיים ידונו בתביעה, לרבות קביעת סטנדרט הזהירות המתאים (להמחשה בפועל, ראו: ע"א 361/00 ד'אהרן נ' סרן יואב, פ"ד נט(4) 310 (2005); ע"א 971/03 אבנר בגא נ' אלי מלול (10.11.2005); ע"א 6296/00 קיבוץ מלכיה נ' מדינת ישראל, נט (1) 16 (2004)). סעיף

5א באותו חוק, שכותרתו – "תביעות בשל פעולות כוחות הביטחון באזור" – פותח שער לשקילת שיקולים מעין אלו, בכפוף להסתייגויות בסעיף. באופן כללי, קשה להלום טענה לפיה בתי משפט אזרחיים אינם יכולים לשקול שיקולים צבאיים ומבצעיים, כפי שעושים הם בעניינים שונים – רפואיים, כלכליים והנדסיים.

שלישית, התיקון האמור נחקק בעקבות פסק דין ראונדנאף (ע"א 507/79 מוריס ראונדנאף (קורן) נ' אילנה חכים, פד"י לו(2) 757 (1982)), ובו קבעה דעת הרוב כי חייל שגרם נזק גוף לחייל אחר יכול להיתבע בתביעה נזיקית, למרות חסינות המדינה במקרים אלו. בכדי לתקן מצב זה נחקק סעיף 7(ב) לחוק אחריות המדינה, שפוטר אף חיילים אלה מאחריות נזיקית. הדגש במקרה זה אינו במערכת היחסים שבין בית המשפט לצבא, ובמניעת בית המשפט משקילת שיקולים מבצעיים, אלא ביחסים שבין חייל ניזוק לרעהו המזיק, ובקשר זה נאמרו דברי ההסבר הבאים: "בפסק הדין בע"א 507/79 [...], קבע בית המשפט העליון, ברוב דעות, כי חייל שגרם ברשלנות נזק גוף לחייל אחר, או גרם למותו – כשאותו חייל אחר נפגע תוך כדי שירותו ועקב שירותו – נושא החייל הפוגע באחריות בנזיקין, אף שהמדינה פטורה מאחריות לנזק מכוח הוראות החוק המובאות לעיל. שופטי בית המשפט העליון המליצו על תיקון החוק כדי להבהיר את המצב המשפטי הקיים, שאינו מניח את הדעת" (דברי ההסבר להצעת חוק הנזיקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 3), התשמ"ח-1985, ה"ח 1715). ברוח דברים אלו אמר שר המשפטים לקראת הצגת התיקון לחוק להצבעה בקריאה ראשונה – "הצעת החוק המונחת לפניכם, רבותי חברי הכנסת, באה לפטור מאחריות גם חייל או שלוח אחר של המדינה בשל מעשה שעשו בשביל המדינה ובתוקף תפקידם, באותם מקרים שבהם המדינה עצמה פטורה מאחריות בשל אותו מעשה" (ד"כ לז, 3801 (ד' באב, התשמ"ח)).

7. אף את טיעונה השני של המבקשת, בדבר כפל פיצוי שנובע מאותו אירוע – אין לקבל. ליתר דיוק, אין לקבל את הטענה בצומת הדיונית הנדונה. המדינה הגישה בקשה בפני הערכאה המבררת לדחות את התביעה על הסף. כידוע, התוצאה הדיונית של דחייה על הסף היא מרחיקת לכת. המוקד בבקשה מעין זו הוא כתב התביעה. הכרעה להימנע מדחיית התביעה על הסף – כשמה כן היא. המשמעות איננה קבלת התביעה, אלא אי דחייתה.

בית המשפט המחוזי היטיב להבהיר נקודה זו: "... אני סבור כי גם בהקשר זה ראוי כי טענות הצדדים תתבררנה בגדרו של הליך משפטי מסודר שבו יבחן בית

המשפט האם הנזקים להם טוען התובע הם אותם נזקים נפשיים שבגינם הוכר כנכה או שמא מדובר בנזקים מסוג אחר" (פסקה 19).

המשיב הסביר בבית המשפט המחוזי כי תביעתו איננה עוסקת כלל ועיקר בכל הקשור לנכותו שבגינה הוכר כזכאי לתגמול. על פי הנטען, הוא עותר לתשלום פיצויים בשל נזקים שנגרמו לו כתוצאה ממחדלי המדינה למנוע פרסום תמונתו, "ביניהם פגיעה בשמו הטוב, פגיעה בחופש התנועה והתעסוקה והפסדי השתכרות" (פסקה 3 להחלטת בית המשפט המחוזי).

המבקשת מציינת כי גם ההכרה במשיב כנכה צה"ל וגם תביעתו הנזיקית – מתבססות על אירוע אחד. לכך ניתן להשיב כי אף אם נתאר את מקרהו של המשיב כסיפור אחד, תביעתו כאן מתייחסת לחלק אחר של אותו סיפור. במילים אחרות – הדרכים מתפצלות. כאמור, סעיף 6(א) לחוק קובע נזקים ספציפיים שמהם פטורה המדינה – חבלה, מחלה או החמרת מחלה. לכך קם ייחוד עילה, כפי שדנו לעיל. אולם, הנזק בגינו תובע המשיב כלל אינו נוגע בראשי נזק אלו. המשיב הוכר כנכה צה"ל בגין האלימות הקשה אותה ספג על סיפון אותה ספינה, ובעקבות הנזקים הנפשיים שנגרמו לו בגין אלימות זו. מנגד, את תביעותיו הנזיקיות בענייננו מבסס המשיב על ראשי נזק שונים, שנגרמו לטענתו כתוצאה מתשתית עובדתית אחרת. לדבריו, התרשלה המדינה – לאחר תום האירוע שבו נפגע המשיב – באי מניעת הפצת תמונותיו בכל העולם. ההתרשלות הנטענת הזאת, שבעקבותיה פורסם קלסתר פניו ברשתות האינטרנט, היא זו שהקימה את עילות התביעה המתבררות בהליך העיקרי. אין קשר מחייב בין ההתרשלות בסוגיות מושא התביעה בהליך זה, לבין הפגיעות הפיזיות והנפשיות מהן סובל המשיב, שבגינן הוכר כנכה צה"ל לפי חוק הנכים. במקרה זה – העובדות, העילות וראשי הנזק – שונים בשתי התביעות. טענות אלה יש לברר בערכאה קמא, ואין הצדקה לדחיית התביעה על הסף כאילו עסקינן בהכרח בתביעה לכפל פיצוי.

8. מעבר לטיעונים שהוזכרו עד כה, נראה כי ישנה סיבה נוספת לדחיית עמדת המבקשת. בדיון בפנינו הודתה ב"כ המבקשת, בהגינותה הרבה, כי ישנם מקרים בהם אף לדבריה יוכלו חיילי צה"ל לתבוע את המדינה בנזיקין. הדבר יהיה תלוי נסיבות, וכל מקרה יוכרע לגופו. הוסכם כי נזקי רכוש לא יחסו תחת סעיף 6(א), אך לא הובהר אלו נזקים נוספים לא יחסו תחת הסעיף, ובאיזה נסיבות תסכים המבקשת כי תחולת סעיף 6(א) אינה לוכדת את התביעה הנזיקית. עמדה זו מעוררת קושי. אימוצה ייצור מצב בו פרשנות סעיף 6(א) נותרת עמומה בלי להגדיר באלו מקרים ניתן יהיה לתבוע, ובאילו

מקרים לא. העניין, על פי גישה זו, נתון לשיקול דעתה של המדינה. אף אם נניח שמדובר ב"לפנים משורת הדין" – וזו אינה הנחתי – על המדינה לנהוג בשוויון כלפי ציבור הנפגעים. בהיעדר אמות מידה ברורות, שאיפה זו נדונה לכישלון. והעיקר – מדיניות זו, על פי הניתוח לעיל, עומדת בניגוד ללשונו הברורה והחד משמעית של הסעיף. עמדתה זו של המבקשת, כמעין "מודה במקצת", מקשה עוד יותר לקבל את הצעתה לפרשנות סעיף 6(א), ובמובנים שונים – מטה, אף היא, את הכף לכיוון עמדת המשיב. כך ברמה הכללית וכך ברמה הפרטנית בכל הקשור לדחיית תביעה דנא על הסף.

9. נימוק נוסף ובעל משקל ממשי התומך ומשתלב עם הגישה שהוצגה לעיל נעוץ בפסיקת בית משפט זה בסוגיה, שניתנה לאחרונה. בפסק הדין בעניין זהבי (ע"א 3349/13 זהבי נ' מדינת ישראל) כותבת השופטת א' חיות, בהסכמת השופט ע' פוגלמן והשופטת ד' ברק-ארז, את המילים הבאות (ההדגשות אינן במקור):

"בענייננו, נראה כי העיקרון בדבר ייחוד העילה מכוון לחול על נזקי גוף הנובעים מאירוע שהתרחש בעת השירות הצבאי ועקב השירות הצבאי. על כך ניתן ללמוד מהגדרת המונח "נכות" המזכה בתגמולים על פי חוק הנכים בשילוב עם הוראת הפטור שבסעיף 6(א) לחוק הנזיקים האזרחיים. שתי ההוראות הללו מתייחסות לחבלה, מחלה או החמרת מחלה אשר נגרמו לאדם "בתקופת שירותו הצבאי עקב שירותו הצבאי" (ולמען הסר ספק יודגש כי המונחים "חבלה" ו"מחלה" מתייחסים גם לפגיעה נפשית ולא רק לפגיעה פיזית). על כן, אין הנפגע בנסיבות אלה יכול להישמע בתביעה נזיקית נגד המדינה לפיצוי בגין נזקי הגוף שנגרמו לו (ע"א 7468/10 פלוני נ' מדינת ישראל (25.12.2011)). לעומת זאת ככל שמדובר בהתרחשות שאירעה בתקופת השירות הצבאי ועקב השירות הצבאי אשר לא גרמה לנזק גוף אלא לנזק אחר כי אז אין תחולה לעקרון ייחוד העילה משום שאותה התרחשות אינה בת פיצוי על פי חוק הנכים ומשכך אין מוקנה למדינה פטור בגינה על-פי סעיף 6 לחוק הנזיקים האזרחיים (ראו והשוו: ע"א 9878/06 עמית נ' מדינת ישראל-משרד הביטחון, פסקה 17 (30.12.2008))."

הדברים מדברים בעד עצמם. גישתה של המבקשת נדחתה במפורש על ידי הרכב אחר של בית משפט זה.

10. בעניין, התוצאה אליה הגענו – המפרידה בין תביעות לנזקי גוף ונפש, לבין נזקים אחרים – מתווה גישה משפטית ראויה לתחום המשפט בו אנו עוסקים. כאשר מדובר בנזק מסוג של חבלה, מחלה או החמרת מחלה, שנגרם לחייל עקב ותוך כדי

שירותו, חשוב לאמץ דין בעל מאפיינים סוציאליים. פגיעה מעין זו, שנגרמה לחייל שמשקיע את מיטב שנותיו בשירות הצבא, ולעיתים עד כדי סיכון חייו על כל המשתמע מכך, דורשת פתרון מעשי – קרי כלכלי – לחייל. זאת כאשר עסקינן בפגיעה רפואית לחייל שהיה חלק מהמארג הצבאי. התוצאה, לפיה עלול החייל להיוותר עם מציאות קשה שפקדה אותו, נעדר אמצעים כלכליים להתמודד עימה – קשה במיוחד. מצב כזה עשוי להשפיע לא רק עליו, אלא גם על סביבתו. כשם שהיעדר סיוע כלכלי לחייל הנפגע עשוי לפגום במוטיבציה של חיילים פוטנציאליים, כך סיוע ופיצוי ללא הוכחת התרשלות עשויה לשרד מסר חיובי למתגייסים אחרים. לכן נראה כי יצירת אחריות ללא אשמה – הסדר סוציאלי – כמעט מתבקשת. שונים פני הדברים כאשר מדובר בנזק שאינו עומד בגרעין התפקוד היומיומי של חייל. בתביעה מעין זו – איזון ראוי עשוי להיות כי החייל יכול לתבוע, אך תוצאה חיובית אינה מובטחת לו, גם אם נגרם נזק תוך כדי ועקב השירות. כמובן יתכן הסדר חקיקתי אחר. אך כל אשר ברצוני להראות הוא כי המצב הקיים, כפי שהוצג, בעל היגיון פנימי הנובע משיקולים עניינים וצודקים על פניהם.

11. לאחר כתיבת דברים אלה, עיינתי בחוות דעתם של חבריי, השופט נ' סולברג והשופט מ' מזוז. עולה מדבריהם כי אינם רואים בגישה המשפטית שהוצגה כהסדר ראוי. לכך אשיב בשניים. ראשון, כך או כך – דעתי היא כי הגישה שהוצגה תואמת את לשון החוק והפסיקה. שני, מוכן אני להכיר בקיומם של יתרונות מסוימים בעמדת המדינה, כפי שהוצגו על ידי חבריי. הכוונה לטעם בכלל ייחוד העילה מבחינת שמירה על האיזון החקיקתי בין דיני חוק הנכים, על ההקלות לחייל הכרוכות בהם, לבין המשטר של דיני הנזיקין. אלא שבעיניי, הפתרון איננו בסגירת הדלת של דיני הנזיקין, אלא הכרה ברלוונטיות שלהם במקרה המתאים. כנראה, מנעד מציאות החיים תומך בגישה זו. כך ניתן להבין מדוע אף המדינה מוצאת לנכון, זאת לדבריה ובמקרים מיוחדים, לסטות מהכלל שהיא מבקשת להחיל, ולהכיר בתביעות נזיקין מחוץ לחוק הנכים. לכן הפתרון הראוי הוא הכרה בצידוק לפנות למסלול של התביעה הנזיקית מחד גיסא, אך צמצום הכרה זו על פי התכליות שתומכות בייחוד העילה מאידך גיסא. אלה כוללות, למשל, מניעת כפל פיצוי ודחיית תביעות שאינן אלא ניסיון לעקוף את ההסדר המיוחד שהתווה המחוקק בחוק הנכים.

נכון כי דברים כוללניים אלה דורשים הבהרה וקביעת אמות-מידה, אך ראוי לטעמי כי המלאכה תפתח במסגרת התביעה הפרטנית. אבהיר את עמדתי בצורה כזו: אם הבחירה היא בין דחייה על הסף של כל תביעה שהיא מטעם חייל, אלא אם מדובר

בתביעה לפי חוק הנכים עקב מחלה, החמרת מחלה או חבלה; לבין קבלת כל תביעה נזיקית שאינה על בסיס רכיבים אלה – מעדיף אני את הבחירה השנייה. ברם, סבורני כי ישנה אפשרות שלישית, כפי שצוין בפסקה הקודמת, והיא פתיחת הדלת במקרים המתאימים. לעיתים ניתן יהיה לקבוע כבר בשלב ראשוני שיש מקום לדחות את התביעה על הסף ללא בירור, ולעיתים על מנת להכריע אם יש לקבל את התביעה אם לאו, הבירור העובדתי נחוץ.

תיק זה נמנה על המקרים בהם הבירור נחוץ, ומקובלת על ידי עמדת ערכאות קמא לפיה אין לדחות את התביעה על הסף. על פני הדברים, ניתן לומר כי עסקינן במקרה חריג. המשיב "זכה" לפרסום תמונתו בכל העולם, בנסיבות שפגעו בו, לכאורה. אין מדובר ב"זוטי דברים". לא נראה כי המקרה שלו מהווה תקדים שעלול להשפיע על מקרים רבים אחרים. עוד ניתן לטעון כי המחדל המיוחס בתביעה – אי מניעת פרסום התמונות והתרשלות בבידוק הציוד האלקטרוני על ידי גורמי הצבא – זהו שלב שני של הסיפור. שלב זה התרחש מאוחר לעימות במסגרתו נפצע המשיב ובעקבותיו הוכר כנכה צה"ל. המיקוד הוא בהתנהגות הצבא לאחר ששלט בשטח, ובראשי נזק כגון פגיעה בפרטיות, בחופש התנועה והתעסוקה. כך מבלי לקבוע עמדה לגבי עובדות שטרם התבררו והוכרעו.

12. לסיכום הדברים: סעיף 6(א) לחוק אחריות המדינה חוסם תביעות נזיקיות של חיילים רק במקרה של חבלה, מחלה או החמרת מחלה. במקרים אלו יוחדה עילת התביעה לחוק הנכים בלבד, וחיילים לא יוכלו לתבוע בנזיקין את המדינה. חוק הנכים ממצה את זכויותיהם במקרה זה. אולם, תביעה נזיקית בעילה אחרת, שלא נובעת מהחבלה, מחלה או החמרת מחלת החייל – אינה חסומה על ידי סעיף 6(א) לחוק אחריות המדינה, וכלל ייחוד העילה אינו חל עליה. למרות שבמקרה שבפנינו המשיב נפגע "בתקופת שירותו הצבאי ועקב שירותו הצבאי", ואף הוכר כנכה צה"ל, החוק אינו חוסם בהכרח את דרכו לתביעה נזיקית בעילות אחרות. בלשון אחרת, כל תביעה לנזק גוף או נזק נפשי חסומה בשל ייחוד העילה, אם הוכר החייל כנכה צה"ל אם לאו. לעומתן, תביעה בעילות אחרות, שאינן נובעות מנזק גוף או נפש, אינן חסומות אפריורי במסגרת החוק הנוכחי.

לפיכך, אציע לחבריי לדחות את בקשת המדינה. כמובן שאין בדברים אלו כדי להביע דעה לגבי סיכויי התביעה בהליך העיקרי בפני בית משפט השלום. בנסיבות העניין, המבקשת תישא בהוצאות המשיב בסך עשרים אלף ש"ח.

שׁוֹפֵט

השופט נ' סולברג:

1. בקשת המדינה בבית משפט השלום לסילוק תביעתו של המשיב על הסף – נדחתה; בקשת רשות הערעור שהגישה לבית המשפט המחוזי – נדחתה אף היא. גבי דידי, לא צלחה המדינה בבקשת הרשות לערער דגן אף לא את המשוכה הראשונה הניצבת בדרכה, מחסום המונע ממנה לצאת מתחומי החניון הידוע כחניון חיפה (ר"ע 103/82 חניון חיפה בע"מ נ' מצת אור (הדר חיפה) בע"מ, פ"ד לו(3) 123). השאלה העומדת על הפרק אינה נמנית על השאלות החוקתיות, הציבוריות, החשובות, מן הסוגים שצוינו שם, ככאלה שראויות לדיון בגלגול שלישי.

2. לא זו אף זו: החלטת בית המשפט המחוזי, מושא בקשת רשות הערעור שלפנינו, ניתנה כאמור בבקשה למתן רשות ערעור ולא בערעור בזכות. ההחלטה שהובאה לפתחנו אינה אלא החלטת ביניים. בכגון דא – מחסום החניון גבוה עוד יותר – לא נהוג כלל ליתן רשות ערעור אלא "במקרים חריגים שבחריגים" (רע"א 4479/11 סבן נ' ניזרי (14.8.2011)). העניין שעל הפרק אינו מצדיק חריגה מן הכלל. ועוד זאת, שהתשתית העובדתית לא נתלפנה כל צרכה. אין הצדקה אפוא ליתן למדינה רשות לערער בגלגול שלישי. כשלעצמי, דייני בכך.

3. חברי, השופט נ' הנדל, לא זו בלבד שהוא דוחה את גישתה של המדינה, אלא אף קושר כתרים לדין המצוי. לדבריו: "התוצאה אליה הגענו – המפרידה בין תביעות לנזקי גוף ונפש, לבין נזקים אחרים – מהווה גישה משפטית ראויה" (פסקה 10). דעתי-שלי שונה. יש טעם טוב בכלל יחוד העילה שבבסיס עמדתה של המדינה: ריכוז כל תביעות נכי צה"ל תחת קורת גג אחת בחוק הנכים (תגמולים ושיקום), תשי"ט-1959 (להלן: חוק הנכים) ודין אחד לכולם – מטעמי שוויון, יעילות, מומחיות, משפט וצדק.

4. חוק הנכים מבוסס על תפיסה של צדק חלוקתי, משטר של העדר אשם ואחריות מוחלטת, בד בבד עם הטבות החורגות מן הפיצוי הנזיקי הסטנדרטי, והתאמה דינמית לצרכים המשתנים של נכי צה"ל. כך ראוי ליחסים שבין המדינה לבין חייליה. לא כן פקודת הנזיקין, המבוססת על תפיסה של צדק מתקן, הוכחת אשם והטלת אחריות, וריבוי פוטנציאלי של ראשי נזק. עדיף הסדר סוציאלי-שיקומי בין חיילי צה"ל לבין

המדינה, שאינו תלוי-אשם, על פני משטר של צדק מתקן, הסדר נזיקי תלוי-אשם שבפקודת הנזיקין.

5. אכן, דומני כי שיקולי מדיניות משפטית תומכים בגישתה של המדינה, משום שדיני הנזיקין אינם האכסניה ההולמת להסדרת הסיכונים לנזקי גוף ונפש הנובעים מן השירות הצבאי, וזו אינה ראויה להסדרת יחסי החייל והמדינה. אני גם מתקשה לראות כיצד ידורו חוק הנכים ופקודת הנזיקין בכפיפה אחת, כשמדובר בתביעות בקשר לאותם אירועים. תחולתה של מערכת דינים אחת מוציאה לכאורה – רעיונית ומעשית – את תחולתה של האחרת. ברם, כוחו של סעיף 6 לחוק הנזיקין האזרחיים (אחריות המדינה), התשי"ב-1952 אינו עמו לשאת את המשא שהמדינה מבקשת להעמיס על כתפיו, כפי שהראה חברי השופט נ' הנדל. כשלעצמי, וזאת בניגוד לחברי, אני מצדד בכלל יחוד העילה בעניין הנדון, אך על-פי לשון סעיף 6 הנ"ל, קצרה ידינו. עניין הוא למחוקק לענות בו.

ש ו פ ט

השופט מ' מזוז:

1. אף אני, כחברי השופט נ' הנדל, סבור שיש לדחות את בקשת המדינה למתן רשות ערעור, אך איני שותף לנימוקי חברי ולעמדתו והערותיו לגוף הענין, ולפיכך אבהיר להלן במספר הערות קצרות את עמדתי.

2. הסוגיה של ייחוד העילה בחוק הנכים (תגמולים ושיקום), התשי"ט-1959 (להלן: חוק התגמולים) והוראות הפטור שבסעיפים 6 ו-7 לחוק הנזיקים האזרחיים (אחריות המדינה), התשי"ב-1952 (להלן: חוק אחריות המדינה) היא אכן סוגיה כבדת משקל המעוררת שאלות לא פשוטות באשר לקווי המתחם שלה והתכליות העומדות ביסודה. בניגוד לחברי, אני נוטה להסכים עם עמדתה העקרונית של המדינה בסוגיה זו, כפי שהוצגה בבקשה שבפנינו, אך למרות זאת איני סבור שיש להיענות לבקשת המדינה למתן רשות ערעור, שכן עניינה של הבקשה שבפנינו אינו בפסק דין לגופו של ענין בסוגיה האמורה אלא בהחלטת ביניים של בית משפט קמא שלא להיענות לבקשת המדינה לדחיית התביעה על הסף. ענין זה אינו מצדיק לדעתי מתן רשות ערעור,

שכידוע ניתנת במשורה (ר"ע 103/82 חניון חיפה בע"מ נ' מצת אור (הדר חיפה) בע"מ, פ"ד לו(3) 123 (1982)).

3. מאחר שגם המדינה לא שללה בדיון לפנינו כי יתכנו מקרים, גם אם חריגים, בהם עקרון ייחוד העילה לא יעמוד למכשול לחייל התובע את המדינה, איני סבור כי החלטה שלא לדחות את תביעת המשיב על הסף - גם אם זו לכאורה אינה בגדר חריגים אלה - מצדיקה דיון בערכאת הערעור בשלב זה של ההליכים, ובירורה של סוגיה עקרונית סבוכה זו בטרם ניתן פסק הדין בתביעה לגופה.

4. משכך, לכאורה יכולתי לסיים באמור לעיל. ואולם לאור הערות חברי בחוות דעתו לסוגיה לגופה, שאינן מקובלות עלי, אוסיף בקצרה הערות אחדות.

5. אני סבור שיש טעם רב בכלל ייחוד העילה, שביסודו הסדר סטטוטורי ייחודי ומאוזן להטבת נזקי חיילי צה"ל (ומשרתי כוחות הביטחון האחרים שגם עליהם חל חוק התגמולים) שנפגעו בזמן ועקב שירותם. הסדר זה כולל מחד גיסא, איזון בין הטלת אחריות מוחלטת על מדינה, לפי חוק התגמולים, ללא תלות באשם וברשלנות; ומאידך גיסא, חסינות למדינה כלפי תביעות בגין נזקים כאמור לפי דיני הנזיקין הכלליים. ביסוד הסדר זה עומדת מערכת היחסים הייחודית שבין המדינה לבין חייל, אשר מטבע הדברים נדרש להעמיד עצמו ביודעין בסיכונים שונים הכרוכים בשירות צבאי באשר הוא, כאשר לצד זאת עומדת אחריות מוגברת של המדינה כלפיו.

6. מערכת יחסים ייחודית זו אינה דומה כלל למערכת היחסים שבין מעוול לניזוק במציאות האזרחית הרגילה, וממילא אינה מתאימה כלל להסדרה על פי דיני הנזיקין הכלליים. לפיכך נקבע לענין זה הסדר מיוחד ושונה, בדגש על מאפיינים שיקומיים-סוציאליים. הסדר זה נועד גם להבטיח שורה של תכליות ראויות נוספות, ובהן: מניעת הצורך בהתדיינות משפטית בין המדינה לחייליה, בה יהיה צורך לעסוק בהחלטות מבצעיות-צבאיות, להוכיח אשם ועוולה, להתמודד עם הגנות ואשם תורם ולדון בפעילות מבצעית ובשאלות שבמומחיות צבאית במסגרת משפט אזרחי; ריכוז תביעות נכי צה"ל תחת קורת גג אחת תוך הענקת זכויות שוות ואחידות לכל נפגעי צה"ל, על בסיס שיקומי-סוציאלי, ולא נזיקי, והענקת תגמולים והטבות החורגים מהפיצוי הנזיקי הרגיל, כל נכה לפי צרכיו. לא למותר עוד לציין, כי בנוסף לתגמולים שלפי חוק התגמולים זכאים נכי צה"ל ובני משפחותיהם לשורה ארוכה של הטבות נוספות, שתכליתן שיקומו ורווחתו של החייל ולא פיצוי במסגרת יחסי ניזוק-מעוול.

7. כאמור, דיני הנזיקין הכלליים אינם מתאימים להסדרת נזק שנגרם במסגרת פעילות צבאית-מלחמתית בכלל, ולהטבת נזק שנגרם לחייל במסגרת מערכת היחסים הייחודית שבין המדינה לבין חייל בשירותה, ובמיוחד בכל הנוגע לפגיעה במסגרת שאירעה במסגרת פעילותו הצבאית. בהתאם לכך נקבעה גם הוראת הפטור בגין נזק שנגרם על ידי "פעולה מלחמתית" (סעיף 5 לחוק אחריות המדינה). ודוק: תכלית הפטור ל"פעולה מלחמתית" רלבנטית אמנם גם לענייננו, כשינויים המחויבים, אך היא אינה ממצה את כלל התכליות בסוגיה דנן שאת עיקריהן הזכרתי לעיל.

8. אכן, לשונו של סעיף 6 לחוק אחריות המדינה תוחמת לכאורה את הפטור לראשי נזק מוגדרים (חבלה, מחלה והחמרת מחלה, גופנית או נפשית). ברם, מונחים אלה טעונים פרשנות בהתאם לתכלית החקיקה, וממילא פרשנות כזו לא תהא בהכרח זהה לפרשנות מונחים אלה בהקשרים אחרים.

"... אין לך דיבור המופיע בדבר חקיקה אלא לשעתו ולמקומו ולקשר הענייני, שבגדרו הוא מופיע. יכול שדיבור תהיה לו משמעות מסוימת לעניין מערכת אחת של נסיבות ומשמעות אחרת לעניין מערכת שונה, ואין להקיש מפרשנותו של הדיבור הנזכר בסוגיה אחת לפרשנותו בסוגיה אחרת" (בג"ץ 676/84 טיים אינק. נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד לח(4) 561, 569 (1985)).

ועוד נקבע כי -

"כידוע, אחד מכללי הפרשנות הוא, שביטוי מסוים יכול להתפרש בצורות שונות בחיקוקים שונים, וזה בהתאם למטרת כל חיקוק וחיקוק, הקשר הדברים שבו מופיע הביטוי ומבחינים שונים אחרים" (ע"א 480/79 טרגר נ' גובה המכס, פ"ד לה(2) 306, 303 (1981)).

וראו גם: ע"א 751/82 מנהל מס שבח נ' רשל, פ"ד מ(2) 840, 830 (1986); ע"פ 224/85 בית מרקחת אלבא בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד לט(4) 798, 802 (1985); בג"ץ 428/86 ברזילי נ' ממשלת ישראל, פ"ד מ(3) 530, 505 (1986), להלן: ענין ברזילי; ויש שאף נקבע כי לעתים אין מנוס ממתן פרשנות שונה לאותו מונח אף באותו חיקוק עצמו (ראו למשל: ע"א 756/82 קיבוץ יגור נ' שירותי נפט בע"מ, פ"ד מא(1) 112, 85 (1987)).

9. כללים אלה רלבנטיים במיוחד כאשר מדובר, כמו בענייננו, בחקיקה ישנה (בענייננו - מלפני כ- 65 שנים). וידועים בהקשר זה דבריו של קרדוזו:

"We do not inquire... what the legislature willed a century ago, but what he would have willed if he had known what our present conditions would be" (*B. N. Cardozo, The Nature of Judicial Process 84 (1921, Yale University Press)*).

איני שותף לגישתו של חברי כי התכלית של מניעת התדיינות בין חייל למדינה במסגרת דיני הנזיקין הכלליים בקשר עם נזק שנגרם לו במסגרת שירותו הצבאי היא "לכל היותר תכלית משנית". לדעתי זוהי מהתכליות המרכזיות של הסדר ייחוד העילה (פסקה 6 לעיל), ולדעתי בצדק הצביעה המדינה על כך שתכלית זו עולה גם מדברי ההסבר לתיקון מס' 3 לחוק אחריות המדינה (ה"ח התשמ"ה 118), במסגרתו הוספו סעיפים 7ב ו-7ג לחוק (ס"ח התשמ"ט 16). אכן מדובר בדברי הסבר לתיקון מאוחר לחוק, אך כזה שתכליתו המוצהרת הינה לשמר את תכליתו המקורית של החוק (על ידי הענקת חסינות גם לפועלים מטעמה של המדינה). דווקא בגלל שמדובר בחוק ישן, אשר פרשנותו על ידי בית המשפט עשויה להשתנות עם שינוי העתים (ענין ברזילי, בעמ' 618-620; בג"ץ 680/88 שניצר נ' הצנזור הצבאי הראשי, פ"ד מב(4) 617, 628 (1989)), חשוב האשרור העדכני של המחוקק לתכליות החוק. אזכיר כי תיקון מס' 3 הנ"ל, שבא לעולם בעקבות הערות בית משפט זה בע"א 507/79 דאונדנאף נ' חכים, פ"ד לו(2) 757 (1982)), מבטא את תפיסתו של המחוקק השוללת את תחולת דיני הנזיקין לא רק בין חייל למדינה, אלא גם בין חייל לחייל אחר בנסיבות בהן עוסק התיקון.

10. אעיר לבסוף כי לתוצאה בדבר אי תחולת דיני הנזיקין על נזקים שנגרמו במסגרת שירותו הצבאי של חייל, ניתן לכאורה להגיע גם דרך פרשנות דיני הנזיקין עצמם, בין היתר באשר לתחולתה ולהיקפה של "חובת הזהירות" במערכת יחסים זו.

11. טוף דבר: אני סבור כאמור כי יש לדחות את בקשת המדינה לרשות ערעור, וזאת בהעדר עילה למתן רשות ערעור כמפורט לעיל, ולא מנימוקים לגופה של המחלוקת.

ש ו פ ט

אשר על כן, הוחלט כאמור לדחות את הבקשה.

ניתנה היום, י"ט בטבת התשע"ז (17.1.2017).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט

העותק כפוף לשינויי עריכה וניסוח. מא 14022230_Z08.doc
מרכז מידע, טל' 077-2703333 ; אתר אינטרנט, www.court.gov.il